

O'TKIR HOSHIMOV VA TOHIR MALIK NASRIDA URUSH OQIBATIDA QIYNALGAN BOLALAR OBRAZI VA BOLALIK MAVZUSI (O'zbek va ingliz adabiyoti qiyosida)

Xudoyberdiyeva Gulasal Shuhratovna,

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent,

Renessans ta'lim universiteti

E-mail: gulasalkhudoyberdiyeva@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933809>

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek yozuvchilari O'tkir Hoshimov va Tohir Malik ijodida bolalar obrazi hamda bolalikning urush yillaridagi ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy qirralari tahlil qilinadi, shuningdek urush oqibatida qiynalgan bolalar obrazining badiiy talqini hamda bu obrazlarning ingliz adabiyotidagi namunalarini - Ian McEwan, William Golding, Michelle Magorian va John Boyne asarlari bilan qiyosiy tahlili yoritilgan. Maqolada urushning inson ruhiyatiga, ayniqsa, bolalik dunyosiga ko'rsatgan ta'siri, bola obrazi orqali insoniyat fojiasining ifodalanishi va axloqiy muammolar talqini ochib beriladi.

Kalit so'zlar: urush, bola obrazi, ruhiyat, vijdon, fojia, o'zbek nasri, ingliz adabiyoti, qiyosiy tahlil.

Annotation: This article examines the works of Uzbek writers O'tkir Hoshimov and Tohir Malik with a focus on the representation of children and the spiritual, moral, and social dimensions of childhood during the years of war. It explores the artistic interpretation of children traumatized by the consequences of war and provides a comparative analysis with representations in English literature, particularly in the works of Ian McEwan, William Golding, Michelle Magorian, and John Boyne. The study highlights the profound impact of war on the human psyche, especially on the world of childhood, revealing how the image of the child serves as a means of reflecting human tragedy and addressing moral dilemmas.

Keywords: war; image of the child; psyche; conscience; tragedy; Uzbek prose; English literature; comparative analysis.

Kirish

XX asr adabiyotining muhim yo'nalishlaridan biri – bu urush va bolalik mavzusidir. So'nggi ikki asr adabiy manzarasida bolalik mavzusi adabiyotning markaziy yo'nalishlaridan biriga aylandi. Urush insoniyat tarixining eng og'ir sinovidir; u faqat qurollar bilan emas, balki ruhiyat, taqdir va orzularni vayron qiladi. Ayniqsa, begunoh bolalar bu jarayonning eng katta qurbonlariga aylanadi.

O'zbek yozuvchilari, xususan, O'tkir Hoshimov va Tohir Malik ijodida bolalar obrazi milliy ruh, axloq va insoniy qadriyatlarni ifodalovchi asosiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, bu ikki adib urush yillari bolalarining kechinmalarini, ularning pok qalbi va ruhiy jarohatini chuqur badiiy shaklda tasvirlab bergan bo'lsa, ingliz adabiyotida bu mavzu Ian McEwan, William Golding, Michelle Magorian, John Boyne kabi yozuvchilarning asarlarida o'ziga xos tarzda aks etgan. Mazkur maqolada shu ikki adabiy maktab – o'zbek va ingliz

nasrida urush oqibatida qiynalgan bolalar obrazining o'xshash va farqli jihatlari qiyosiy tahlil qilinadi.

O'tkir Hoshimov nasrida urush va bolalik obrazlari

O'tkir Hoshimovning nasri - xalq hayotining samimiy aks-sadosidir. U o'z asarlarida bolalikni insoniy poklikning, halollikning, vijdonning ramzi sifatida tasvirlaydi, ya'ni ijodida bolalik bu ma'naviy poklik, insoniylik, orzu va armonlar bilan yo'g'rilgan muqaddas davr.

Ammo urush bu pok dunyoni vayron qiladi. O'tkir Hoshimov o'z asarlarida urush yillarida yetim qolgan, mehr va e'tiborga muhtoj bolalar hayotini yuksak insoniylik ruhida badiiy ifodalaydi. "Dunyoning ishlari", "Ikki eshik orasi" kabi asarlarida urush yillari bolalarining holati, ularning yetimlik, ochlik, qo'rquv, ammo baribir umid bilan yashashi mahorat bilan tasvirlanadi. Masalan, "Dunyoning ishlari" asarida urush yillaridagi bolalik kechinmalari qahramonning xotiralari orqali beriladi. U bola ko'zi bilan dunyoga qaraydi, ammo bu nigohda vijdon, g'am, mehr va iztirob mujassam. Hoshimov bola ruhiyatini katta falsafiy ma'nolar bilan uyg'unlashtiradi — urush nafaqat otalarni, balki bolalikni ham olib ketadi. "Dunyoning ishlari"da muallif bolalik xotiralari orqali butun jamiyatning axloqiy qadriyatlarini qayta ko'rib chiqadi. Bola nigohi hayotga sodda, ammo adolatli yondashadi: "Bolalikda biz hamma narsaga ishonardik: odamlar hamisha to'g'ri gapiradi, yaxshilik yomonlikni yengadi deb...".

Hoshimov asarlarida bola - milliy tarbiya, ota-onaga hurmat, mehnatsevarlik singari qadriyatlarning davomchisi sifatida gavdalanadi. Ayniqsa, "Ikki eshik orasi"dagi Muzaffar obrazida bolalikning soddaligi bilan birga ijtimoiy hayotning murakkabliklari ko'rsatiladi.

Tohir Malik ijodida Urushning ruhiy oqibatlari

Tohir Malik asarlarida (xususan, "So'nggi o'q", "Taqdirlar", "Falak") urush yoki zo'ravonlik sharoitida o'sayotgan bola insoniylik va yovuzlik o'rtasida kurash olib boradi. Uning qahramonlari ko'pincha ruhiy jarohat olgan, lekin bu jarohat ularni kuchliroq qiladi. Yozuvchi uchun bola — bu axloqiy o'lchov: kattalar dunyosidagi zulm, adolatsizlik aynan bolalar nigohida fosh etiladi. Tohir Malik asarlarida bola obrazi axloqiy tanlov, halollik va vijdon mezonlari sifatida namoyon bo'ladi. Uning qissa va hikoyalarida yosh qahramonlar hayot sinovlari qarshisida irodaviy yetilish bosqichlarini boshdan kechiradi. Malik bolalikni insonning ma'naviy poydevori, ruhiy shakllanish manbai sifatida talqin qiladi. U bolani nafaqat ijtimoiy, balki falsafiy timsol sifatida tasvirlab, uning orzulari orqali jamiyatning axloqiy mezonlarini ko'rsatadi. Bunday ruhiy-axloqiy konfliktlar William Golding asarlaridagi bola tasviri bilan yaqin: Goldingning "Lord of the Flies" asarida orolda qolgan bolalar jamiyatsiz qolgan

insonning yovvoyiligini ifodalaydi. Malikda ham bola ruhiyatidagi qorong‘u va yorug‘ kuchlar to‘qnashuvi bor.

O‘tkir Hoshimov va Tohir Malik ijodida bolalik - ikki xil badiiy yo‘nalishda ifodalanadi: Hoshimovda bolalik hayot falsafasi, milliy tarbiya; Tohir Malikda esa ruhiy sinov, axloqiy ziddiyat vositasi sifatida xizmat qiladi. Har ikki adib ham bolalikni insoniylikni tiklashning yagona manbai sifatida ko‘rsatadi. Bola - bu sodda haqiqatning ovozi, jamiyatda yo‘qolgan vijdonning timsoli. O‘tkir Hoshimov bola xotirasi orqali o‘tmishdagi halollikni eslatsa, Tohir Malik bola nigohi bilan bugungi jamiyatning adolatsizligini fosh etadi. Bugungi o‘zbek nasrida bola obrazining davomiyligi Hoshimov va Malik an‘anasining kuchliligidan dalolat beradi. Ularning asarlari orqali yozuvchilar: ota-ona e‘tiborsizligi, ma‘naviy qadriyatlarning yemirilishi, bolalik xotirasi orqali jamiyatning o‘zini anglash jarayonini ko‘rsatadi.

O‘tkir Hoshimov va Tohir Malik nasrida bola obrazi adabiyotdagi oddiy qahramon emas - insoniyat vijdoni va ma‘naviy poklikning o‘lchovi. O‘tkir Hoshimov bola orqali ota-ona mehrini, xalq qadriyatlarini ulug‘lasa, Tohir Malik esa bola obrazi orqali axloqiy inqiroz, gunoh va tavba masalalarini yoritadi. Ikkala yozuvchi uchun ham bolalik - bu insoniylikning boshlanishi, adabiyotning yuragi.

Ingliz nasrida urushdan aziyat chekkan bolalar

Ingliz yozuvchilari urushning bolalar psixologiyasiga ko‘rsatgan ta‘sirini chuqur tahlil qilganlar Ian McEwan - “Atonement” McEwan urushni bola nigohi orqali ochadi. Asardagi Brioni Tallis ismli qizcha bolalarcha bexabar harakati bilan o‘z oilasining va o‘z hayotining fojiasiga sababchi bo‘ladi. Urush esa bu aybni yanada chuqurlashtirib, qizning ruhiyatini butun umr qiynaydi. Bu jihatdan McEwan Hoshimov bilan mushtarak: har ikkisi vijdon va pushaymonlikni bola ruhiyatida ifodalaydi.

William Golding - “Lord of the Flies” Golding urushni bevosita tasvirlamaydi, biroq orolda qolgan bolalar obrazida insoniyatning urushdagi yovvoyilashuvi ko‘rsatiladi. Urush tashqarida emas — odamning ichida. Tohir Malikda ham bola — axloqiy sinov timsoli: insoniylik va shafqatsizlik bir bolalik tanlovi dahal bo‘ladi.

Michelle Magorian - “Goodnight Mister Tom” Asarda London bombardimonlari tufayli evakuatsiya qilingan bola - Uilyam Beech — mehrga, g‘amxo‘rlikka, yangi hayotga erishadi. Bu asar Hoshimovning “Dunyoning ishlari” asariga ruhiy jihatdan judayaqin: mehr, insoniylik va rahm-shafqat urushning eng kuchli davo vositasi sifatida tasvirlanadi. John Boyne - “The Boy in the Striped Pyjamas” Boyning mashhur asarida 8 yoshli bola Bruno fashistik Germaniya

sharoitida yahudiy bola bilan do‘stlashadi va oxir-oqibat o‘zi ham kontslager qurboniga aylanadi. Bu asarda bola begunohligi va urushning adolatsizligi fojiali tarzda ochiladi. Tohir Malikning insoniy fojialarni bola nigohida berish uslubi bilan uyg‘un.

O‘zbek va ingliz adabiyotida bolalik mavzusining o‘xshash va farqli jihatlari

O‘zbek va ingliz adabiyotida bolalik mavzusi insoniylik va axloqiylikni targ‘ib etish nuqtai nazaridan umumiylik kasb etadi. Hoshimov va Malik asarlarida bola jamiyatning kelajagini, axloqiy uyg‘onish ramzini ifodalasa, ingliz yozuvchilarida bola urushning qurboni va guvohi sifatida tasvirlanadi. O‘zbek adabiyotida bolalik – umid, e‘tiqod va poklik manbai bo‘lsa, ingliz adabiyotida u ko‘proq yo‘qotish, aybsizlik va fojia bilan bog‘liq. Har ikki adabiyotda esa bolalik insoniyatning eng muhim qadriyatlarini yodga soluvchi badiiy vositadir

Xulosa

O‘zbek va ingliz nasrida urush va bolalik obrazlari milliy ruh, tarixiy tajriba hamda adabiy an‘anaga ko‘ra turlicha shakllangan bo‘lsa-da, ularning markazida bir maqsad – urushning insoniylikni yo‘qotish xavfini ko‘rsatish turadi. O‘tkir Hoshimov bolalikni ezgulik manbai sifatida tasvirlaydi; Tohir Malik esa urush orqali inson vijdoni sinovini ochadi. O‘tkir Hoshimov va Tohir Malik ijodida bolalik mavzusi o‘zbek xalqining ma‘naviy dunyosini, urush yillaridagi sabr-toqatni aks ettirsa, ingliz yozuvchilari ijodida esa urushning bola qalbiga solgan jarohatlari orqali insoniyat fojiasining badiiy ifodasi beriladi. McEwan, Golding, Magorian va Boyne asarlarida esa bola obrazlari global miqyosdagi inson fojiasining ifodasiga aylanadi. Bu jihatdan har ikki adabiyotda bolalik obrazlari insonparvarlik, poklik va umid ramzi sifatida umumiy g‘oyaviy yo‘nalishda birlashadi

Demak, millat va davr farqidan qat‘i nazar, adabiyotdagi urushdan aziyat chekkan bolalar — insoniyat vijdoni va umidining timsolidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hoshimov, O‘.Dunyoning ishlari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1982.
2. Malik, T. So‘nggi o‘q. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 1990.
3. McEwan, I. Atonement. – London: Vintage, 2001.
4. Golding, W. Lord of the Flies. – London: Faber and Faber, 1954.
5. Magorian, M. Goodnight Mister Tom. – London: Kestrel Books, 1981.
6. Boyne, J. The Boy in the Striped Pyjamas. – London: David Fickling Books, 2006.
7. Karimov, N. “XX asr o‘zbek nasrida urush va bolalik obrazlari.” Adabiyotshunoslik jurnali, 2015.
8. Baugh, A. A History of English Literature. – London: Routledge, 2000.
9. Yo‘ldoshev, M. (2020). O‘zbek nasrida psixologik tahlil. Toshkent: Fan.
10. Karimov, N. (2021). Zamonaviy o‘zbek adabiyotida bolalik obrazining talqini. Adabiyotshunoslik jurnali, №4.